

ที่ ศศ ๐๐๐๑/๐๙๘

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
๑๒๘ อาคารพญาไทพลาซ่า ถนนพญาไท กทม. ๑๐๔๐๐

๑ มกราคม ๒๕๔๘

เรื่อง ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เรียน นายกรัฐมนตรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ความเห็นและข้อเสนอแนะของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เกี่ยวกับ “การตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทยในบริบทนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ”

ด้วย สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้พิจารณาเห็นว่า การตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีที่รัฐบาลไทยกำลังเจรจากับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาจะมีผลกระทบต่อประชาชนไทยในทุกระดับ รวมทั้งผลกระทบต่อนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในเรื่องระบบสุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนไทยทั้งประเทศ จึงเห็นควรทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทย คณะทำงานสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเสนอต่อคณะรัฐมนตรี โดยเสนอแนวทางแก้ไขที่สำคัญ ๗ ประการ คือ ๑) กระบวนการและกลไกการเจรจา ๒) กระบวนการเจรจา ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ๓) เอกสารการเจรจา ต้องใช้ภาษาของคู่เจรจาทั้งสองฝ่าย ๔) การประเมินผลกระทบนั้น ต้องคำนึงถึงผู้ป่วยและผู้บริโภค และการพึ่งตนเองด้านยาและสาธารณสุขของประเทศไทย ๕) เรียกร้องให้ประเทศคู่เจรจาร่วมพัฒนาระบบบริหารสิทธิบัตรให้มีประสิทธิภาพและถูกต้อง ๖) ไทยต้องเร่งให้การคุ้มครองพันธุ์พืช สมุนไพร และภูมิปัญญาการแพทย์ของไทย ๗) พัฒนาระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในคราวประชุม ครั้งที่ ๒๓/๒๕๔๗ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗ ได้พิจารณาผลการศึกษาของคณะทำงานฯ ดังกล่าว และมีมติให้เสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “การตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทยในบริบทนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ” (รายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วย)

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หากผลการพิจารณาเป็นประการใด ขอได้โปรดแจ้งให้ทราบในโอกาสแรกด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายอนันต์ ปินยารชุน)

ประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

โทร. ๐ - ๒๖๑๒ - ๖๕๖๖

โทรสาร ๐ - ๒๖๑๒ - ๕๑๗๕ - ๘๐

ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “การตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทยในบริบทนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ”

๑. ความเป็นมา

ขณะนี้ประเทศไทยกำลังเร่งรัดเจรจา เพื่อจัดทำความตกลงการค้าเสรีระดับทวิภาคี (Free Trade Agreement : FTA) กับ ๘ ประเทศ และ ๑ กลุ่มประเทศ อันได้แก่ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย บราซิล สหรัฐอเมริกา เปรู ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และกลุ่มประเทศ BIMST-EC ประกอบด้วย ไทย พม่า อินเดีย บังกลาเทศ ศรีลังกา ภูฐาน และเนปาล ในหลายประเทศได้มีการลงนามข้อตกลงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เช่น จีน อินเดีย ออสเตรเลีย เป็นต้น และมีผลบังคับใช้หรือกำลังมีผลบังคับใช้ในเร็วๆ นี้

ที่สำคัญ ประเทศไทยอยู่ในระหว่างการเจรจาจัดทำความตกลงการค้าเสรีไทย-สหรัฐ โดยได้มีการเจรจาไปแล้ว ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน – ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ และครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๑-๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา และกำลังจะเจรจาในครั้งที่ ๓ ในวันที่ ๑๓-๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยครั้งที่ ๓ นี้จะเป็นการเจรจาในระดับเนื้อหาสาระที่จะทำความตกลง

ข้อตกลงการค้าเสรีที่ประเทศต่างๆ ได้จัดทำไปแล้วนั้น ได้มีผลกระทบทั้งในทางบวกและลบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และระบบกฎหมายในแต่ละประเทศ เกิดกรณีบริษัทธุรกิจเอกชนฟ้องร้องเอาผิดกับรัฐบาลใน ๓ ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก ภายใต้มาตรา ๑๑ ของข้อตกลง NAFTA มูลค่าการเรียกร้องค่าเสียหายเกือบเท่ากับงบประมาณแผ่นดินของประเทศไทย นอกจากนี้ ข้อตกลงการค้าเสรีที่สหรัฐอเมริกาทำกับออสเตรเลีย ทำให้ราคายาในออสเตรเลียสูงขึ้น เกิดผลกระทบต่อระบบสุขภาพของประเทศออสเตรเลีย

คณะกรรมการสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เห็นว่า การตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีที่รัฐบาลไทยกำลังเจรจากับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จะมีผลกระทบต่อประชาชนไทยในทุกระดับและกระทบต่อนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยเฉพาะระบบสุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนไทยทั้งประเทศ จึงเห็นควรทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทย เพื่อเสนอต่อรัฐบาลในการกำหนด

* เขตการค้าเสรี คือ การเปิดเสรีทางการค้าให้กับประเทศหรือกลุ่มประเทศที่เข้าข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้มีอุปสรรคทางการค้าน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย การค้าเสรีไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย ไทยได้เป็นองค์การสมาชิกในองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) WTO มีบทบาททางด้านการค้า โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อลดบทบาทอุปสรรคทางการค้าให้มีน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย ทำให้ประเทศสมาชิกทำการค้าได้อย่างไม่มีอุปสรรคหรือมีน้อย ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 147 ประเทศ WTO จะทำข้อตกลง โดยใช้ฉันทามติของประเทศสมาชิก เรียกว่าเป็นการตกลงแบบพหุภาคี ซึ่งผลจากข้อตกลงนั้นจะกลายเป็นกติกาที่มีผลครอบคลุมทุกประเทศสมาชิก เปรียบเหมือนกฎหมายระหว่างประเทศ ที่ผ่านมากการประชุมของ WTO ไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร โดยเฉพาะการประชุมรอบโดฮา เนื่องจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงมีการรวมตัวกันที่จะไม่ยอมรับข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาพยายามผลักดัน ดังนั้น ประเทศพัฒนา เช่น อเมริกา สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น จึงหันมาใช้การตกลงแบบทวิภาคี ซึ่งจะได้นองผลประโยชน์ของประเทศกำลังพัฒนาได้ง่ายกว่า จึงเป็นที่มาของเขตการค้าเสรี

นโยบายและหลักการการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีที่เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศไทยอย่างแท้จริง

๒. การดำเนินงาน

คณะทำงานสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการศึกษา ดังนี้

๒.๑ ประมวลเอกสาร บทความที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกประเทศ

๒.๒ จัดเวทีเสวนาระดับบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการตกลงการค้าเสรีของประเทศไทย ในวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๗ มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๓๐ คน

๒.๓ จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนภาคส่วนต่างๆ ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๗ ผู้เข้าร่วม ๑๒๐ คน

๒.๔ จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาคมสุขภาพในประเด็นการตกลงการค้าเสรี ในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๔ ในวันที่ ๘-๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ผู้เข้าร่วม ๓๕๐ คน

จากการศึกษาและเวทีรับฟังความคิดเห็น คณะทำงานสาธารณสุขและคุณภาพชีวิต สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้จัดทำความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการค้าเสรีที่มีผลกระทบต่อระบบสุขภาพของคนไทยในบริบทนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ”

๓. ข้อมูลทั่วไปและผลกระทบ

๓.๑ ผลกระทบในภาพรวม

- ก. ภาคเกษตรกรรม จะมีสินค้าเกษตรกรรมจากประเทศต่างๆ เข้ามาในไทยมากขึ้น เกษตรกรรายย่อยของไทยจะแข่งขันในเรื่องสินค้าเกษตรราคาถูกจากต่างประเทศ ไม่ได้ (เช่น ผลไม้ หอม กระเทียม นม เป็นต้น)
- ข. ภาคอุตสาหกรรม สินค้าอุตสาหกรรมหลายอย่างได้รับผลกระทบ เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น รวมทั้งสินค้าอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงจะเข้ามามากขึ้น ซึ่งโอกาสที่ประเทศไทยจะพัฒนาสินค้าด้านเทคโนโลยีเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศเป็นไปได้ยาก เนื่องจากการครองตลาดและเทคโนโลยีเป็นของต่างประเทศ
- ค. ภาคบริการ จะมีผลกระทบทั้งทางบวกและลบ การเปิดเสรีด้านบริการ ในต่างประเทศในสาขาที่ประเทศไทยมีความสามารถ เช่น อาหาร การนวดไทย การท่องเที่ยว เป็นต้น อาจมีผลทำให้มีการลงทุนและขยายงานทั้งในประเทศและนอกประเทศ แต่ในระยะยาวนั้น การแข่งขันในระหว่างประเทศอาจทำให้

ธุรกิจต่างๆ ที่เป็นของไทย ถูกต่างชาติที่มีศักยภาพสูงกว่าเข้ามาลงทุนหรือประกอบกิจการด้วยตนเอง

โดยภาพรวม ประชาชนจะมีโอกาสในการบริโภคสินค้าต่างๆ ที่หลากหลาย มากมายขึ้นและราคาถูกลง ซึ่งมีผลดีในระยะแรก แต่ในระยะยาว ความสามารถในการผลิตสินค้าต่างๆ ของประเทศไทยจะลดลง ซึ่งอาจทำให้สินค้าจากต่างประเทศ มีราคาแพงขึ้น

๓.๒ ผลกระทบต่อระบบสุขภาพ

- ก. ในข้อตกลงของทริปส์ (TRIPs : Trade Related Intellectual Property Rights) รัฐบาลสามารถใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ เพื่อป้องกันหรือบรรเทาการขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรค หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

มาตรการบังคับใช้สิทธิ หมายถึง การผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย หรือนำเข้าผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการที่ได้สิทธิบัตร โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิ การบังคับใช้สิทธิมี ๒ ลักษณะ คือ การบังคับใช้สิทธิโดยรัฐ (Government Use) และการบังคับใช้สิทธิโดยเอกชน (Compulsory Licensing)

ในกรณีบังคับใช้สิทธิโดยรัฐ ภายใต้ภาวะฉุกเฉินของประเทศหรือสถานการณ์เร่งด่วนอย่างที่สุดอื่นๆ (National Emergency Other Circumstances of Extreme Urgency) หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ รัฐต้องแจ้งให้ผู้ทรงสิทธิทราบ และสามารถบังคับใช้สิทธิได้ทันที โดยไม่ต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิ (มาตรา ๓๑ b) ทั้งนี้ รัฐต้องจ่ายค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมให้กับผู้ทรงสิทธิ (มาตรา ๓๑ h)

ข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาต้องการ คือ ขอจำกัดการใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ โดยจำกัดเงื่อนไขการขอใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ และกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติม ในกรณีใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือภาวะฉุกเฉิน ให้ใช้ได้โดยรัฐ หรือผู้ที่รัฐให้อำนาจเท่านั้น และผู้ทรงสิทธิจะได้รับค่าตอบแทนอย่างสมเหตุสมผล

- ข. กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยได้รับอนุญาตให้มีการนำยาที่มีสิทธิบัตร ในต่างประเทศที่จำหน่ายให้ผู้อื่นแล้ว เข้ามาขายแข่งขันกับยาที่มีสิทธิบัตร ในประเทศได้ เพื่อให้เกิดการแข่งขันด้านราคาและประชาชนมีโอกาสซื้อยาราคา ที่ถูกกว่าได้ มาตรการนี้เรียกว่า “การนำเข้าซ้อน” (Parallel Import)

ข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาต้องการ คือ ขอจำกัดการนำเข้าซ้อน ซึ่งจะทำให้ ยาที่มีสิทธิบัตรในประเทศถูกผูกขาดในตลาด ไม่มีการแข่งขันด้านราคาจากการนำเข้าซ้อน ผู้ป่วยขาดโอกาสได้รับยาที่มีราคาถูกลง

- ค. ในข้อตกลง TRIPs กำหนดระยะเวลาคุ้มครองสิทธิบัตรยา ๒๐ ปี นับแต่วันที่ยื่นขอขึ้นทะเบียน

ข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาต้องการ คือ ขยายระยะเวลาคุ้มครองสิทธิบัตรยาออกไปมากกว่า ๒๐ ปี (ตั้งแต่ ๒-๕ ปี) ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น จะทำให้เกิดการผูกขาดยาในตลาดยาวนานขึ้น เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงยาของประชาชน

- ง. ในข้อตกลง TRIPs ป้องกันไม่ให้มีการใช้ข้อมูลทางพาณิชย์อย่างไม่เป็นธรรม (Unfair Commercial Use) และป้องกันการเปิดเผยข้อมูลนั้น (Disclosure)

ข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาต้องการ คือ ขอมิสิทธิเด็ดขาดในข้อมูล โดยประเทศคู่ค้าจะไม่อนุญาตให้ผู้อื่นใช้ข้อมูลผลทดสอบผลิตภัณฑ์ (ยา) ในการขอขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันเพื่อจำหน่ายในท้องตลาด โดยกำหนดระยะเวลาที่ห้ามใช้ข้อมูลเป็นเวลา ๕ ปี นับจากวันที่ได้รับทะเบียนยา เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากบริษัทต้นตำรับ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้บริษัทยาสามัญในประเทศไทยต้องรับภาระในการดำเนินการทดสอบความปลอดภัยและประสิทธิภาพของยา เพื่อใช้ในการขึ้นทะเบียน ทำให้ผลิตยาสามัญออกสู่ตลาดล่าช้า ยาต้นตำรับมีการผูกขาดตลาดยาวนานขึ้น

จากข้อตกลงในการทำข้อตกลงการค้าเสรีของประเทศพัฒนา โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จะส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพของประเทศไทย ดังนี้

การเข้าถึงยาของประชาชนไทย และประชาชนในโลก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ยาจะมีราคาแพงมากขึ้น มีผลกระทบต่อระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และในที่สุดจะมีผลทำให้ต้นทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการศึกษา สาธารณสุข ประเทศไทยจะขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง ศักยภาพในการผลิตยาภายในประเทศจะอ่อนแอ และต้องพึ่งพาต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

- จ. ขอให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty : PCT)

ประเทศไทย ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้เห็นชอบให้ประเทศไทยสมัครเป็นภาคีสมาชิกสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร ซึ่งในสาระของ PCT กำหนดไว้ว่า การได้รับสิทธิบัตรที่ไหนก็ตาม สิทธิบัตรนี้สามารถคุ้มครองได้ครอบคลุมทุกประเทศที่เป็นสมาชิก PCT ตามที่ได้แสดงความจำนงไว้ในใบสมัคร

ฉ. ขอให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (อนุสัญญา UPOV) และรับข้อตกลงการขยายการคุ้มครองสิทธิบัตรให้คุ้มครองสิ่งมีชีวิตทุกประเภท

๔. ความเห็นและข้อเสนอแนะ

๑. กระบวนการและกลไกการเจรจา กระบวนการเจรจาการค้าเสรีแบบทวิภาคี ต้องผ่านกระบวนการของรัฐสภา เพื่อให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรวจสอบและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกรอบการเจรจา ประเด็น และจุดยืนของรัฐบาลในการเจรจา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนไทย และไม่เกิดผลกระทบต่ออธิปไตยของประเทศไทย

๒. กระบวนการเจรจา ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่ประชาชน นักวิชาการ องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากข้อตกลงการค้าเสรี

๓. เอกสารการเจรจา ต้องใช้ภาษาของกลุ่มเจรจาทั้งสองฝ่าย เอกสารข้อเสนอและข้อเรียกร้องของประเทศคู่เจรจาทั้งหมด ต้องถูกแปลเป็นภาษาไทย และเอกสารข้อเสนอและข้อเรียกร้องของไทย ต้องถูกแปลเป็นภาษาของประเทศคู่เจรจาเช่นเดียวกัน เพื่อใช้ประกอบการเจรจา และภาษาในการเจรจา ให้ใช้ภาษาของกลุ่มเจรจาทั้งสองฝ่าย เพื่อเป็นการแสดงถึงการยอมรับในเอกราชและอธิปไตยของประเทศคู่เจรจา

๔. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องระบบสุขภาพต้องยึดหลักการที่ว่า การประเมินผลกระทบนั้น ต้องคำนึงถึงผู้ป่วยและผู้บริโภค และการพึ่งตนเองด้านยาและสาธารณสุขของประเทศไทย ถ้ามีผลกระทบต่อการใช้สุขภาพ และการเข้าถึงยาและบริการสาธารณสุข จะต้องไม่รับในข้อเรียกร้องเหล่านั้น โดยไม่จำเป็น ต้องประเมินเปรียบเทียบผลประโยชน์ในข้อเสนอที่แลกเปลี่ยน เพราะตามหลักสิทธิมนุษยชนและตามรัฐธรรมนูญไทย ทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการมีชีวิตอยู่และมีสุขภาพที่ดี ผลกระทบจากการเจรจาการค้าทวิภาคี จะทำให้มีการผูกขาดตลาดยานานขึ้น ยามีราคาแพงขึ้นและอุตสาหกรรมยาภายในประเทศไม่มีศักยภาพในการแข่งขันกับบรรษัทข้ามชาติได้ ขาดความมั่นคงทางด้านยาและการสาธารณสุข ต้องนำเข้ายามากขึ้น ใช้จ่ายทางด้านยาและการสาธารณสุขเพิ่มขึ้น

๕. ในกรณีเฉพาะเรื่อง สิทธิบัตรยา ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่างๆ ต่อระบบสุขภาพตามข้อ ๔ ไทยควรมีจุดยืน ดังนี้

๕.๑ ต้องเป็นไปตามข้อตกลงใน Doha Declaration ซึ่งใช้ข้อตกลงของ TRIPs (ต้องไม่มากกว่าข้อตกลงของ TRIPs)

๕.๒ ต้องยกเว้นไม่ให้สิทธิบัตรยาจำเป็น เพราะการเข้าถึงยาเป็นสิทธิมนุษยชน และการสาธารณสุขนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะในประเทศเท่านั้น

๕.๓ สิทธิบัตรในผลิตภัณฑ์ให้จำกัดขอบเขตเฉพาะสารเคมีใหม่ (New Chemical Entity)

๕.๔ เรียกร้องให้ประเทศคู่เจรจาพัฒนาระบบบริหารสิทธิบัตรให้มีประสิทธิภาพ และถูกต้อง เช่น ฐานข้อมูลสิทธิบัตรที่ดี การประสานแลกเปลี่ยนข้อมูลสิทธิบัตร และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่แท้จริง

๖. ไทยต้องเร่งให้การคุ้มครองพันธุ์พืช สมุนไพร และภูมิปัญญาการแพทย์ของไทย โดยต้องไม่รับข้อตกลงการขยายการคุ้มครองสิทธิบัตรให้คุ้มครองสิ่งมีชีวิตทุกประเภท และปฏิเสธการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (อนุสัญญา UPOV) เพราะจะมีผลกระทบต่อระบบเกษตรกรรม การพัฒนาพันธุ์พืช ความมั่นคงทางด้านอาหารและการคุ้มครองสมุนไพร (พืชและสัตว์) และภูมิปัญญาการแพทย์ของไทย ทั้งนี้ ประเทศไทยได้มีกฎหมายเฉพาะ (sui generis) ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลง TRIPs อยู่แล้ว

๗. ไทยต้องพัฒนาระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกิดความเป็นธรรมต่อชุมชนท้องถิ่น โดยให้มีการเปิดเผย แจกแหล่งที่มาของทรัพยากรชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งประดิษฐ์ที่มาขอรับการคุ้มครอง ให้แสดงหลักฐานการทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ ในกรณีที่มีการให้ภูมิปัญญาการแพทย์ของไทย เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์นั้น

บทสรุปผู้บริหาร

ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ

“การตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทยในบริบทนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ”

๑. ความเป็นมา

คณะทำงานสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เห็นว่า การตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีที่รัฐบาลไทยกำลังเจรจากับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จะมีผลกระทบต่อประชาชนไทยในทุกระดับและผลกระทบต่อนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยเฉพาะระบบสุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนไทยทั่วประเทศ จึงเห็นควรทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทย เพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีการกำหนดนโยบายและหลักการการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีที่เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศไทยอย่างแท้จริง

๒. การดำเนินงาน

คณะทำงานสาธารณสุขและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้ทำการศึกษาโดยประมวลเอกสารบทความที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกประเทศ จัดเวทีเสวนาระดับบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการตกลงการค้าเสรีของประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๗ จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนภาคส่วนต่างๆ ในวันที่ ๘-๙ กันยายน ๒๕๔๗ โดยนำข้อมูลจากการศึกษาและรับฟัง การระดมความคิดเห็นจากประชาชนในภาคส่วนต่างๆ มาประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “การตกลงการค้าเสรีต่อระบบสุขภาพของคนไทยในบริบทนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ”

๓. ข้อมูลทั่วไปและผลกระทบ

๓.๑ ผลกระทบในภาพรวม

ก. ภาคเกษตรกรรม จะมีสินค้าเกษตรกรรมจากประเทศต่างๆ เข้ามาในไทยมากขึ้น เกษตรกรรายย่อยของไทยจะแข่งขันในเรื่องสินค้าเกษตรราคาจากต่างประเทศไม่ได้

ข. ภาคอุตสาหกรรม สินค้าอุตสาหกรรมหลายอย่างได้รับผลกระทบ เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น มีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงมากขึ้น โอกาสที่ประเทศไทยจะพัฒนาสินค้าเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศเป็นไปได้ยาก

ค. ภาคบริการ จะมีผลกระทบทั้งทางบวกและลบ การเปิดเสรีด้านบริการในต่างประเทศ ในสาขาที่ประเทศไทยมีความสามารถ เช่น อาหาร เป็นต้น อาจมีผลทำให้มีการลงทุน ทั้งในประเทศ

และนอกประเทศ แต่ในระยะยาวนั้น การแข่งขันในระหว่างประเทศอาจทำให้ธุรกิจต่างๆ ที่เป็นของไทย ถูกต่างชาติที่มีศักยภาพสูงกว่าเข้ามาลงทุน

๓.๒ ผลกระทบต่อระบบสุขภาพ

ก. ในข้อตกลงของทริปส์ (TRIPs : Trade Related Intellectual Property Rights) รัฐบาลสามารถใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ เพื่อป้องกันหรือบรรเทาการขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรค หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

ข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาต้องการ คือ ข้อจำกัดการใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ และกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติม ในกรณีใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือภาวะฉุกเฉิน ให้ใช้ได้โดยรัฐ หรือผู้ที่รัฐให้อำนาจเท่านั้น และผู้ทรงสิทธิจะได้รับค่าตอบแทนอย่างสมเหตุสมผล

ข. กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทย ได้รับอนุญาตให้มีการนำเข้ายาที่มีสิทธิบัตร ในต่างประเทศที่จำหน่ายให้ผู้อื่นแล้ว เข้ามาขายแข่งขันกับยาที่มีสิทธิบัตรในประเทศได้ เพื่อให้เกิดการแข่งขันด้านราคาและประชาชนมีโอกาสซื้อยาราคาที่ถูกกว่าได้

ข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาต้องการ คือ ข้อจำกัดการนำเข้าซ้อน ซึ่งจะทำให้ยาที่มีสิทธิบัตรในประเทศถูกผูกขาดในตลาด ไม่มีการแข่งขันด้านราคาจากการนำเข้าซ้อน ผู้ป่วยขาดโอกาสได้รับยาที่มีราคาถูก

ค. ในข้อตกลง TRIPs กำหนดระยะเวลาคุ้มครองสิทธิบัตรยา ๒๐ ปี นับแต่วันที่ยื่นขอขึ้นทะเบียน

ข้อตกลงที่ประเทศพัฒนาต้องการ คือ ขยายระยะเวลาคุ้มครองสิทธิบัตรยาออกไปมากกว่า ๒๐ปี (ตั้งแต่ ๒-๕ ปี) ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น จะทำให้เกิดการผูกขาดยาในตลาดยาวนานขึ้น เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงยาของประชาชน

ง. ในข้อตกลง TRIPs ป้องกันไม่ให้มีการใช้ข้อมูลทางพาณิชย์อย่างไม่เป็นธรรม และป้องกันการเปิดเผยข้อมูลนั้น

จากข้อตกลงในการทำข้อตกลงการค้าเสรีของประเทศพัฒนา โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จะส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพของประเทศไทย ดังนี้

การเข้าถึงยาของประชาชนไทย และประชาชนในโลก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ยามีราคาแพงมากขึ้น มีผลกระทบต่อระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และในที่สุดจะมีผลทำให้ต้นทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการศึกษา สาธารณสุข ประเทศไทยจะขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง ศักยภาพในการผลิตยาภายในประเทศ จะอ่อนแอและต้องพึ่งพาต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

จ. ขอให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty : PCT)

ประเทศไทย ตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๗ ได้เห็นชอบให้ประเทศไทยสมัครเป็นภาคีสมาชิกสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร ซึ่งในสาระของ PCT กำหนดไว้ว่า การได้รับสิทธิบัตรที่ไหนก็ตามสิทธิบัตรนี้สามารถคุ้มครองได้ครอบคลุมทุกประเทศที่เป็นสมาชิก PCT ตามที่ได้แสดงความจำนงไว้ในใบสมัคร

ฉ. ขอให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (อนุสัญญา UPOV) และรับข้อตกลงการขยายการคุ้มครองสิทธิบัตรให้คุ้มครองสิ่งมีชีวิตทุกประเภท

๔. ความเห็นและข้อเสนอแนะ

๑. กระบวนการและกลไกการเจรจา กระบวนการเจรจการค้าเสรีแบบทวิภาคี ต้องผ่านกระบวนการของรัฐสภา เพื่อให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถเจรจาได้ และรัฐบาลจะต้องเจรจา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนไทยและไม่เกิดผลกระทบต่ออธิปไตยของประเทศไทย

๒. กระบวนการเจรจา ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่ นักวิชาการ ประชาชน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้น จากข้อตกลงการค้าเสรี

๓. เอกสารการเจรจา ต้องใช้ภาษาของคู่เจรจาทั้งสองฝ่าย เอกสารข้อเสนอและข้อเรียกร้องของประเทศคู่เจรจาทั้งหมด ต้องถูกแปลเป็นภาษาไทย และเอกสารข้อเสนอและข้อเรียกร้องของไทย ต้องถูกแปลเป็นภาษาของประเทศคู่เจรจาเช่นเดียวกัน เพื่อใช้ประกอบการเจรจา และภาษาในการเจรจา ให้ใช้ภาษาของคู่เจรจาทั้งสองฝ่าย

๔. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องระบบสุขภาพต้องยึดหลักการที่ว่า การประเมินผลกระทบนั้น ต้องคำนึงถึงผู้ป่วยและผู้บริโภค และการพึ่งตนเองด้านยาและสาธารณสุขของประเทศไทย ถ้ามีผลกระทบต่อการใช้สุขภาพ และการเข้าถึงยาและบริการสาธารณสุข จะต้องไม่รับในข้อเรียกร้องเหล่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องประเมินเปรียบเทียบผลประโยชน์ในข้อเสนอก่อนที่แลกเปลี่ยน ผลกระทบจากการเจรจาการค้าทวิภาคี จะทำให้มีการผูกขาดตลาดยาวนานขึ้น ยามีราคาแพงขึ้นและอุตสาหกรรมภายในประเทศ ไม่มีศักยภาพในการแข่งขันกับบรรษัทข้ามชาติ ขาดความมั่นคงทางด้านยาและการสาธารณสุข ต้องนำเข้ายามากขึ้น ใช้จ่ายทางด้านยาและการสาธารณสุขเพิ่มขึ้น

๕. ในกรณีเฉพาะเรื่อง สิทธิบัตรยา ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่างๆ ต่อระบบสุขภาพ ตามข้อ 4 ไทยควรมีจุดยืน ดังนี้

๕.๑ ต้องเป็นไปตามข้อตกลงใน Doha Declaration ซึ่งใช้ข้อตกลงของ TRIPs (ต้องไม่มากกว่าข้อตกลงของ TRIPs)

๕.๒ ต้องยกเว้นไม่ให้สิทธิบัตรยาจำเป็น เพราะการเข้าถึงยาเป็นสิทธิมนุษยชน และการสาธารณสุขนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะในประเทศเท่านั้น

๕.๓ สิทธิบัตรในผลิตภัณฑ์ให้จำกัดขอบเขตเฉพาะสารเคมีใหม่

๕.๔ เรียกร้องให้ประเทศคู่เจรจาพัฒนาระบบบริหารสิทธิบัตรให้มีประสิทธิภาพ และถูกต้อง เช่น ฐานข้อมูลสิทธิบัตรที่ดี การประสานแลกเปลี่ยนข้อมูลสิทธิบัตร และการถ่ายทอด เทคโนโลยีที่แท้จริง

๖. ไทยต้องเร่งให้การคุ้มครองพันธุ์พืช สมุนไพร และภูมิปัญญาการแพทย์ของไทย โดยต้องไม่รับข้อตกลงการขยายการคุ้มครองสิทธิบัตรให้คุ้มครองสิ่งมีชีวิตทุกประเภท และปฏิเสธ การเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (อนุสัญญา UPOV) เพราะจะมีผลกระทบต่อระบบ เกษตรกรรม การพัฒนาพันธุ์พืช ความมั่นคงทางด้านอาหารและการคุ้มครองสมุนไพร(พืชและสัตว์) และภูมิปัญญาการแพทย์ของไทย ทั้งนี้ ประเทศไทยได้มีกฎหมายเฉพาะ ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลง TRIPs อยู่แล้ว

๗. ไทยต้องพัฒนาระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกิดความเป็นธรรมต่อชุมชนท้องถิ่น ในกรณีที่มีการให้ภูมิปัญญาการแพทย์ของไทย เป็นส่วนสำคัญ ในการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์นั้น
